

Координаційний
центр з надання
правової допомоги

ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ У 2013 РОЦІ

м. Київ
жовтень 2013 року

**Інформаційна довідка
щодо функціонування системи безоплатної
вторинної правової допомоги**

1. Загальний контекст та принципові зміни підходу до надання правової допомоги за рахунок коштів держави

До 1 січня 2013 року надання адвокатами правової допомоги за рахунок коштів держави характеризувалося такими обставинами:

- захисник призначався безпосередньо особою, яка проводила дізнання, слідчим або судом;
- призначення захисника підозрюваному, обвинуваченому, підсудному за рахунок коштів держави передбачалося лише у тих випадках, коли участь захисника була обов'язковою відповідно до закону, але підозрюваний не бажав або не міг його запросити, або у випадках, якщо підозрюваний бажав запросити захисника, але за відсутністю коштів чи з інших об'єктивних причин не міг цього зробити;
- не було передбачено жодної інституціональної основи для забезпечення захисту за рахунок коштів держави, яка б передбачала контроль за доступністю та якістю правової допомоги;
- не було передбачено механізмів формування спільних стратегій і тактик захисту, гарантованого державою.

З 1 січня 2013 року Кримінальний процесуальний кодекс України, Кодекс України про адміністративні правопорушення, закони України «Про безоплатну правову допомогу», «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» зобов'язують державу забезпечувати надання безоплатної вторинної правової допомоги (далі – БВПД) із застосуванням принципово інших підходів, а саме:

- значно розширено перелік категорій осіб, яким гарантується надання БВПД, насамперед – на початкових стадіях кримінального процесу;
- захисники призначаються центрами з надання безоплатної вторинної правової допомоги (далі – центри), що мінімізує ризики незаконного впливу на професійну діяльність адвокатів та усуває інституціональний конфлікт інтересів між стороною державного обвинувачення і слідством з одного боку та стороною захисту з іншого;
- суттєво збільшено розмір оплати послуг адвокатів;
- поступово створюються умови для забезпечення можливості адвокатів використовувати матеріально-технічну базу центрів під час надання БВПД;
- формується професійна мережа адвокатів для регулярного обміну досвідом та підвищення їх кваліфікації;
- запроваджуються стандарти якості надання безоплатної вторинної правової допомоги та регулярний моніторинг їх дотримання.

З 1 січня 2013 року розпочалось надання безоплатної вторинної правової допомоги особам:

- до яких застосовано адміністративне затримання;
- до яких застосовано адміністративний арешт;
- які затримані за підозрою у вчиненні злочину;
- до яких як запобіжний захід обрано тримання під вартою;
- у кримінальних провадженнях стосовно яких відповідно до положень Кримінального процесуального кодексу України захисник залучається слідчим, прокурором, слідчим суддею чи судом для здійснення захисту за призначенням або проведення окремої процесуальної дії.

З 1 січня 2014 року перелік категорій осіб, яким надаватиметься безоплатна вторинна правова допомога, буде розширено. З 1 січня 2017 року безоплатна правова допомога надаватиметься всім соціально незахищеним категоріям осіб, визначеним Законом України «Про безоплатну правову допомогу», зокрема у цивільних та адміністративних справах.

2. Проблеми, які потребують оперативного вирішення, та шляхи їх вирішення

Проведений Міністерством юстиції аналіз функціонування системи безоплатної вторинної правової допомоги протягом першого півріччя 2013 року свідчить про наявність проблемних питань, пов'язаних із забезпеченням гарантованого державою права затриманих осіб на захист та надання безоплатної вторинної правової допомоги за рахунок держави, серед яких: відсутність стовідсоткового повідомлення та несвоєчасне повідомлення службовими особами органів внутрішніх справ центрів про випадки затримання осіб.

Під час опитування, проведеного Міністерством юстиції у травні поточного року, адвокати, залучені до надання безоплатної вторинної правової допомоги, зазначали також інші ризики, серед яких, зокрема, труднощі доступу захисника, призначеного центром, до затриманої особи в ізоляторах тимчасового тримання, зокрема у нічний час, вихідні і святкові дні; обмеження права осіб на конфіденційне побачення із захисником, призначеним центром, та відсутність спеціальних приміщень для цього; проведення з особою, яка не мала процесуального статусу підозрюваного, розмов, опитувань, відбирання пояснень, вчинення інших процесуальних дій, що у подальшому можуть призвести до її затримання та/або повідомлення про підозру; спроби фізичного та/або психологічного впливу на затриманого з метою схилення до відмови від захисника та отримання від затриманого відомостей, що можуть бути використані на користь сторони обвинувачення до першого побачення з адвокатом; неповне повідомлення затриманого про підстави затримання, право на захист, інформування близьких родичів та членів сім'ї тощо.

Визначені проблеми є одними з пріоритетів порядку денного подальшого розвитку системи БВПД в частині забезпечення ефективного захисту від обвинувачення та були обговорені під час регіональних круглих столів, які відбулися протягом 22 – 31 травня 2013 року у Вінниці, Кіровограді, Херсоні, Ужгороді, Донецьку, Рівному, Івано-Франківську, Харкові, Сімферополі та Чернівцях. Участь у круглих столах взяла 341 особа (представники Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Міністерства юстиції, Координаційного центру з надання правової допомоги; представники судів, органів прокуратури, органів внутрішніх справ, органів юстиції, центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги; адвокати, представники правозахисних організацій; науковці у сфері кримінального права і процесу, адвокати).

Також зазначені проблеми були предметом розгляду на засіданні Всеукраїнської міжвідомчої координаційно-методичної ради з правової освіти населення, яке відбулося 20 вересня 2013 року, та за результатами якого були прийняті Рекомендації.

Вирішення цих проблемних питань потребує здійснення комплексу заходів, спрямованих на підвищення рівня обізнаності громадян з питань захисту своїх прав у кримінальному провадженні, зокрема права на захист, гарантованого державою.

Державна цільова програма формування системи безоплатної правової допомоги на 2013 - 2017 роки (далі – Державна програма), яка затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 13 лютого 2013 року № 394, містить низку завдань і заходів, спрямованих на підвищення рівня поінформованості громадян щодо захисту своїх прав. Зокрема, Державною програмою передбачено проведення інформаційно-роз'яснювальної кампанії серед суб'єктів права на безоплатну правову допомогу, адвокатів, органів, уповноважених здійснювати затримання, арешт чи взяття під варту, органів місцевого самоврядування та громадських організацій. Зокрема, у рамках зазначеної кампанії за підтримки проекту Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) «Справедливе правосуддя» виготовлено буклети з наступної тематики безоплатної правової допомоги:

- «Затримання за підозрою у вчиненні кримінального злочину» (наклад – 14 тис. примірників)

- «Види запобіжних заходів у кримінальному процесі» (наклад – 14 тис. примірників)
- «Право на безоплатну правову допомогу у кримінальному провадженні» (наклад – 90 тис. примірників).

Такі буклети будуть розповсюджені через відділення Ощадного банку та Укрпошти, центри соціальних служб, лікарні, громадські приймальні органів виконавчої влади, школи та вищі навчальні заклади, центри адаптації для безпритульних, а також розміщені у відділках міліції, офісах правозахисних та громадських організацій, нотаріальних конторах та офісах адвокатів.

Також за підтримки згаданого проекту надруковано плакати з інформацією про надання безоплатної правової допомоги та номером телефонної «гарячої лінії» безоплатної правової допомоги (наклад – 3,5 тис. примірників) та наклейки з номером телефонної «гарячої лінії» безоплатної правової допомоги (наклад – 40 тис. примірників).

Плакати та наклейки будуть розміщені у приміщеннях чергових частин, кабінетах слідчих, оперативних працівників, кімнатах утримання доставлених та затриманих, салонах службових автомобілів та, зокрема, автомобілів для переміщення підозрюваних, обвинувачених, камерах ізоляторів тимчасового тримання.

Проект «Справедливе правосуддя» також сприяв виготовленню двох відеороликів з інформацією про надання безоплатної правової допомоги та номером телефонної «гарячої лінії». Протягом 1 серпня – 30 вересня 2013 року відбулося 13220 виходів відповідної соціальної реклами на державних Всеукраїнських та місцевих телеканалах. Відповідно до Рекомендацій ВМКМР з правової освіти населення розміщення соціальної реклами про право на захист за рахунок держави буде відбуватися у подальшому також в рамках телепрограм, що виробляються за участі та/або на замовлення Міністерства внутрішніх справ.

Виконання завдань інформаційно-роз'яснювальної кампанії дасть змогу підвищити рівень поінформованості суб'єктів права на безоплатну правову допомогу, адвокатів, органів, уповноважених здійснювати затримання, арешт чи взяття під варту осіб, органів місцевого самоврядування та громадських організацій щодо відповідних прав та обов'язків та щодо загальних засад формування і функціонування системи безоплатної правової допомоги.

Одним з шляхів вирішення проблеми невчасного інформування та неінформування службовими особами органів внутрішніх справ про випадки затримання осіб є впровадження механізму прямого інформування про такі випадки самими особами. Впровадження цього механізму ініційовано Координаційним центром з надання правової допомоги для реалізації громадянами свого конституційного права, закріпленого у ст. 59 Конституції України.

З метою закріплення зазначеного порядку рішенням Уряду України Міністерством юстиції розроблено проект змін до Порядку інформування центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги про випадки затримання осіб, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2011 року № 1363, яким передбачено процедуру прямого інформування центрів про випадки затримання осіб безпосередньо затриманою особою, членами її сім'ї, її близькими родичами.

Визначення такого механізму сприятиме недопущенню порушення прав затриманих осіб на своєчасний, належний правовий захист своїх прав під час затримання, своєчасне інформування центрів, та відповідно прибуття адвоката для конфіденційного побачення із затриманою особою.

Порядок передбачає наступну процедуру. У разі надходження до центру вхідного телефонного дзвінка (або письмової заяви) з повідомленням про затримання за підозрою у вчиненні злочину безпосередньо від самої затриманої особи, членів її сім'ї, близьких родичів, або інших осіб, черговий центру з'ясовує у особи, що звернулася, обов'язкові

відомості та реєструє таке повідомлення/ заяву у відповідному журналі реєстрації або в комплексній інформаційно-аналітичній системі.

Черговий негайно розпочинає перевірку відповідної інформації шляхом направлення від імені центру запиту факсимільним зв'язком на адресу відповідного органу, уповноваженого здійснювати затримання, з проханням підтвердити або спростувати інформацію. У випадку підтвердження уповноваженою службовою особою факту затримання черговий центру діє в порядку, передбаченому Порядком інформування центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги про випадки затримання осіб, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28.12.2011 року № 1363.

На даний момент зазначені процедури пілотуються відповідно до наказу Координаційного центру від 30 серпня 2013 року № 35 «Деякі питання прийняття та оброблення центрами з надання безоплатної вторинної правової допомоги повідомлень про випадки затримання осіб» з метою перевірки їх ефективності при практичному застосуванні.

Потребує вирішення питання створення інституційної спроможності для надання з 1 січня 2014 року відповідно до вимог Закону України «Про безоплатну правову допомогу» безоплатної вторинної правової допомоги у цивільних і адміністративних справах.

У зв'язку з розробкою законопроекту «Про прокуратуру», положення якого передбачають передання функцій з представництва інтересів громадян у судах центрам з надання безоплатної вторинної правової допомоги, також потребує прискорення відповідне завдання Державної цільової програми формування системи безоплатної правової допомоги на 2013-2017 роки щодо утворення міжрайонних центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги. У разі прискорення розвитку системи безоплатної правової допомоги такі центри мають розпочати надання послуг безоплатної вторинної правової допомоги у повному обсязі вже у наступному році.

У зв'язку з цим планується розмежування функцій регіональних та місцевих центрів. Зокрема, 27 регіональних центрів зосередяться на організації управління контрактами з адвокатами, наданні правової допомоги у кримінальних провадженнях, а також здійсненні загального фінансового управління. Міжрайонні центри опрацьовуватимуть прямі звернення від осіб та аналізуватимуть їх фінансовий стан, а також забезпечуватимуть представництво інтересів осіб у цивільному та адміністративному процесах.

3. Нормативно-правова база та її удосконалення

Надання безоплатної правової допомоги регулюється, зокрема, Кримінальним процесуальним кодексом України, Кодексом України про адміністративні правопорушення, Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», Законом України «Про безоплатну правову допомогу», 8 постановами Кабінету Міністрів України та 8 наказами Міністерства юстиції України.

Перелік основних нормативно-правових актів у сфері безоплатної правової допомоги

1. Конституція України (стаття 59)
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (пункт 3 статті 6)
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X
5. Закон України «Про безоплатну правову допомогу» від 02.06.2011 № 3460-VI
6. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 05.07.2012 № 5076-VI
7. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про безоплатну правову допомогу» від 06.11.2012 № 5477-VI

8. Указ Президента України від 01.06.2012 № 374/2012 «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких указів Президента України»
9. Постанова Кабінету Міністрів України від 13.02.2013 № 394 «Про затвердження Державної цільової програми формування системи безоплатної правової допомоги на 2013-2017 роки»
10. Постанова Кабінету Міністрів України від 04.03.2013 № 130 «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для оплати послуг та відшкодування витрат адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу»
11. Постанова Кабінету Міністрів України від 20.06.2012 № 552 «Про умови оплати праці працівників Координаційного центру з надання правової допомоги та його територіальних відділень»
12. Постанова Кабінету Міністрів України від 06.06.2012 № 504 «Про утворення Координаційного центру з надання правової допомоги та ліквідацію Центру правової реформи і законопроектних робіт при Міністерстві юстиції»
13. Постанова Кабінету Міністрів України від 18.04.2012 № 305 «Питання оплати послуг адвокатів, які надають вторинну правову допомогу особам, затриманим в адміністративному або кримінальному процесуальному порядку, а також у кримінальних провадженнях»
14. Постанова Кабінету Міністрів України від 11.01.2012 № 8 «Про затвердження Порядку і умов укладення контрактів з адвокатами, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на постійній основі, та договорів з адвокатами, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на тимчасовій основі»
15. Постанова Кабінету Міністрів України від 28.12.2011 № 1363 «Про затвердження Порядку інформування центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги про випадки затримання осіб»
16. Постанова Кабінету Міністрів України від 28.12.2011 № 1362 «Про затвердження Порядку і умов проведення конкурсу та вимог до професійного рівня адвокатів, які залучаються до надання безоплатної вторинної правової допомоги»
17. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 04.07.2012 № 435-р «Про схвалення Концепції Державної цільової програми формування системи безоплатної правової допомоги на 2013 – 2017 роки»
18. Наказ Міністерства юстиції України від 15.10.2012 № 1520/5 «Про затвердження форм документів, що використовуються під час проведення конкурсу з відбору адвокатів, які залучаються до надання безоплатної вторинної правової допомоги»
19. Наказ Міністерства юстиції України від 02.07.2012 № 967/5 «Про затвердження Положення про центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги»
20. Наказ Міністерства юстиції України від 15.06.2012 № 891/5 «Про затвердження Порядку та критеріїв залучення органами місцевого самоврядування юридичних осіб приватного права до надання безоплатної первинної правової допомоги»
21. Наказ Міністерства юстиції України від 24.04.2012 № 636/5 «Про затвердження Порядку ведення Головними управліннями юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі локальних реєстрів Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на постійній основі за контрактом, та Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на тимчасовій основі на підставі договору»
22. Наказ Міністерства юстиції України від 28.03.2012 № 483/5 «Про затвердження Типового положення про установу з надання безоплатної первинної правової допомоги»
23. Наказ Міністерства юстиції України від 21.09.2011 № 3047/5 «Про затвердження

Порядку роботи громадської приймальні з надання безоплатної первинної правової допомоги»

24. Наказ Міністерства юстиції від 02.07.2012 № 968/5 «Про утворення центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги»
25. Наказ Міністерства юстиції від 30.10.2012 № 1582/5 «Про затвердження Переліку питань для тестування претендентів під час другого етапу конкурсу з відбору адвокатів, які залучаються до надання безоплатної вторинної правової допомоги»

На даний час у Координаційному центрі з надання правової допомоги розробляються проекти постанов Кабінету Міністрів України, спрямовані на запровадження процедури прямого інформування центрів громадянами про затримання та удосконалення порядку оплати послуг та відшкодування витрат адвокатів, які надають вторинну правову, а також проект Примірного регламенту діяльності центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги.

4. Організація надання безоплатної вторинної правової допомоги та управління системою

Надання безоплатної вторинної правової допомоги (далі – БВПД) з 00 год. 00 хв. 1 січня 2013 року на всій території України цілодобово організовують 27 центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги, утворені 2 липня 2012 року в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі. За результатами розгляду повідомлень та процесуальних документів, отриманих від органів, уповноважених здійснювати затримання за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, органів, що здійснюють адміністративне затримання, службових осіб, уповноважених здійснювати досудове розслідування, прокурорів, слідчих суддів та судів, центри видають доручення адвокатам про надання безоплатної вторинної правової допомоги. В центрах станом на 1 липня 2013 року працюють 202 особи, у тому числі 108 чергових позмінно за графіком «доба через три».

Для забезпечення оперативного інформування центрів про випадки затримання осіб, залучення захисника за призначенням та для проведення окремих процесуальних дій функціонує єдиний телефонний номер системи безоплатної правової допомоги – 0-800-213-103. Центри забезпечують цілодобове прийняття повідомлень щодо надання безоплатної вторинної правової допомоги. Дзвінки зі стаціонарних телефонів у межах України є безкоштовними.

Так, за період з 1 січня по 30 вересня 2013 року на єдиний телефонний номер надійшов 62141 вхідний дзвінок.

Станом на 30 вересня центрами укладено 1989 контрактів та 217 договорів з адвокатами, залученими до надання безоплатної вторинної правової допомоги, для надання правових послуг БВПД на постійній та тимчасовій основі відповідно. Усього в реєстрах перебуває 3016 адвокатів, відібраних за результатами трьох конкурсів, два з яких було проведено у 2012 році та один – протягом лютого–березня 2013 року. За результатами третього конкурсу до реєстрів було включено 429 адвокатів з числа 489 претендентів, які взяли участь у відборі. 2 вересня 2013 року розпочався прийом документів на участь у четвертому конкурсі з відбору адвокатів, які залучаються до надання безоплатної вторинної правової допомоги.

Адвокати надають правові послуги на підставі доручень центрів цілодобово.

Центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги об'єднані в єдину мережу за допомогою Комплексної інформаційно-аналітичної системи, що має елементи електронного інтелекту, та повинна забезпечити автоматизацію процесів організації надання

безоплатної правової допомоги, оперативний обмін інформацією між суб'єктами надання безоплатної вторинної правової допомоги, органами, уповноваженими здійснювати затримання, арешт чи взяття під варту осіб, судами, головними управліннями юстиції в Автономній Республіці Крим, областях, мм. Києві та Севастополі, узагальнення та візуалізацію статистичної інформації з можливістю її оперативного оброблення і проведення аналізу. На даний час Комплексна інформаційно-аналітична система використовується у тестовому режимі усіма центрами з метою виявлення та усунення помилок.

5. Конкурс з відбору адвокатів, які залучаються до надання безоплатної вторинної правової допомоги

Станом на 1 липня 2013 року за результатами трьох конкурсів з відбору адвокатів, які залучаються до надання безоплатної правової допомоги, проведених у 2012 2013 роках, у локальних реєстрах Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя перебувають 3016 адвокатів з якими центрами укладено 1989 контрактів та 217 договорів.

25 липня 2013 року прийнято наказ Міністерства юстиції № 752/7 «Про проведення конкурсу з відбору адвокатів, які залучаються до надання безоплатної вторинної правової допомоги», яким затверджено План-графік його проведення. Цей конкурс є вже четвертим з часу запуску системи безоплатної правової допомоги в Україні.

Наказом визначено, що мінімальна підсумкова оцінка претендента, достатня для його включення до реєстрів адвокатів, складає 3,6 бали, що на 0,1 бали вище за прохідний бал третього конкурсу. Разом з тим Міністерством юстиції переглядаються критерії оцінювання претендентів, зокрема, у зв'язку з необхідністю їх збалансування.

Конкурс насамперед орієнтований на залучення адвокатів для здійснення представництва у цивільному та адміністративному процесі, що згідно з законом розпочнеться, зокрема, в інтересах малозабезпечених осіб, дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, біженців та інших категорій осіб, зазначених у частині першій статті 14 Закону України «Про безоплатну правову допомогу».

Як і попередні конкурси, четвертий конкурс з відбору адвокатів проводитиметься у три етапи:

- перший етап (14 – 17.10.13) – розгляд документів, поданих претендентами;
- другий етап (18.10.13) – письмове тестування претендентів;
- третій етап (21–28.10.13) – індивідуальні співбесіди з претендентами.

Станом на 3 жовтня від претендентів Головними управліннями юстиції в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, районними, районними у містах, міськими (міст обласного значення), міськрайонними та міжрайонними управліннями юстиції зареєстровано 695 заяв.

Динаміка подання заяв на участь у четвертому конкурсі з відбору адвокатів

Регіон	Станом на 09.09.13	Станом на 16.09.13	Станом на 23.09.13	Станом на 30.09.13	Станом на 03.10.13
АРК	9	13	17	23	30
Вінницька обл.	0	0	1	6	11
Волинська обл.	2	4	6	10	15
Дніпропетровська обл.	2	16	34	56	88
Донецька обл.	8	16	24	29	67
Житомирська обл.	0	0	1	3	21
Закарпатська обл.	1	1	5	11	17

Запорізька обл.	5	7	10	14	23
Івано-Франківська обл.	1	1	1	8	15
Київська обл.	3	7	11	13	22
Кіровоградська обл.	2	2	2	6	18
Луганська обл.	5	7	13	24	35
Львівська обл.	4	5	5	12	24
Миколаївська обл.	4	5	5	11	25
Одеська обл.	2	6	8	14	25
Полтавська обл.	2	3	5	11	25
Рівненська обл.	0	0	2	3	23
Сумська обл.	0	0	0	3	8
Тернопільська обл.	1	4	7	12	20
Харківська обл.	3	3	8	14	25
Херсонська обл.	2	3	5	9	17
Хмельницька обл.	2	5	6	10	17
Черкаська обл.	0	2	4	9	11
Чернівецька обл.	0	2	6	10	16
Чернігівська обл.	1	1	1	12	35
м. Київ	3	11	19	28	51
м. Севастополь	1	3	4	9	11
Разом	63	127	210	370	695

6. Показники роботи системи безоплатної вторинної правової допомоги з 1 січня по 30 вересня 2013 року

У період з 1 січня по 30 вересня 2013 року включно центрами з надання безоплатної вторинної правової допомоги видано 57476 доручень адвокатам, у тому числі 17441 – для надання безоплатної вторинної правової допомоги особам, затриманим за підозрою у вчиненні злочину; 30471 – для здійснення захисту за призначенням; 7870 – для надання безоплатної вторинної правової допомоги особам, до яких застосовано адміністративне затримання; 1694 – для участі у проведенні окремих процесуальних дій.

Частка випадків відмови від захисника осіб, затриманих за підозрою у вчиненні злочину, становить 7,9%.

Загалом центрами опрацьовано 32201 процесуальний документ, у тому числі 20427 постанов слідчих, 11022 ухвали судів, 520 ухвал слідчого судді, 232 постанови прокурора щодо призначення адвоката.

	2013									
	Січ	Лют	Бер	Кві	Тра	Чер	Лип	Сер	Вер	Разом
Затримання за підозрою у вчиненні злочину										
Кількість зареєстрованих повідомлень	1826	2167	2308	2239	1967	2128	2127	2019	2008	18789
Кількість виданих доручень	1746	2022	2109	2088	1824	1983	1952	1851	1866	17441

Кількість виїздів адвокатів	1728	2025	2106	2088	1826	1987	1946	1861	1867	17434
Кількість відмов чергового адвоката виїхати згідно чергувань	99	204	685	246	127	91	131	72	112	1767
Кількість відмов від адвоката за заявою підзахисного	125	178	177	185	148	132	154	138	158	1395
Кількість випадків невчасного прибуття призначених адвокатів	1	1	6	2	2	5	3	2	0	22
Адміністративні затримання										
Кількість зареєстрованих повідомлень	1539	2378	2448	2497	1976	2300	2475	2327	1904	19844
Кількість виданих доручень	846	959	950	847	758	842	1021	969	678	7870
Кількість виїздів адвокатів	841	959	938	842	750	836	1016	960	675	7817
Кількість відмов чергового адвоката виїхати згідно чергувань	51	258	200	183	44	52	114	39	46	987
Кількість відмов від адвоката за заявою підзахисного	195	543	1162	1266	930	1158	1094	1107	1044	8499
Кількість випадків невчасного прибуття призначених адвокатів	0	0	4	2	0	2	10	1	2	21
Залучення захисника за призначенням										
Кількість отриманих постанов (ухвал), у тому числі:	2013	2770	3201	4011	3600	3558	3922	3626	3770	30471
- ухвал суду	732	1126	1118	1520	1238	1176	1404	1268	1137	10719
- ухвал слідчого судді	31	61	29	78	169	31	37	9	13	458
- постанов слідчого	1246	1566	2037	2393	2148	2329	2465	2340	2604	19128
- постанов прокурора	4	17	17	20	45	22	16	9	16	166
Кількість виданих доручень	1952	2753	3211	4047	3603	3569	3925	3603	3808	30471
Кількість доручень, за якими БВПД надано невчасно	4	1	3	0	3	5	1	11	0	28
Проведення окремої процесуальної дії										
Кількість отриманих постанов (ухвал), у тому числі:	122	136	198	249	232	218	210	181	184	1730
- ухвал суду	4	10	24	41	39	40	50	37	58	303
- ухвал слідчого судді	7	3	4	12	6	5	13	7	5	62

- постанов слідчого	111	115	166	188	178	162	142	128	109	1299
- постанов прокурора	0	8	4	8	9	11	5	9	12	66
Кількість виданих доручень	120	131	184	241	232	213	210	179	184	1694
Кількість доручень, за якими БВПД надано невчасно	0	6	0	0	0	4	1	0	0	11

Функціонування системи безоплатної вторинної правової допомоги потребує збору інформації, здійснюваного за переліком показників, здатних охарактеризувати основні параметри системи у кожний момент часу, на певній території, а також у порівнянні з попередніми періодами і параметрами систем безоплатної правової допомоги інших країн. Крім того, показники системи безоплатної правової допомоги також мають забезпечити міжвідомчий порівняльний аналіз даних, у першу чергу інформації Міністерства юстиції та Міністерства внутрішніх справ щодо кількості і характеру затримань в Україні, участі захисників в них, результатах такої участі тощо. Наразі Координаційним центром з надання правової допомоги опрацьовується комплекс показників, які крім зазначеного вище мають бути співвіднесені із підходами та інструментами Комісії з оцінки систем юстиції Ради Європи (СЕРЕЈ), у тому числі з огляду на членство України в цій організації. Робота зі створення системи збору інформації щодо функціонування безоплатної правової допомоги враховує також пріоритети роботи Мережі реформаторів правової допомоги (LARN), що об'єднує представників систем безоплатної правової допомоги Болгарії, Грузії Литви, Молдови та України.

7. Стратегічні ініціативи

а. Організація моніторингу системи безплатної вторинної правової допомоги, розроблення та впровадження стандартів якості надання безоплатної вторинної правової допомоги

Координаційним центром розпочато роботу, спрямовану на більш глибокий моніторинг ефективності системи безоплатної правової допомоги в Україні.

Українська Гельсінська спілка з прав людини та Українська фундація правової допомоги за сприяння Координаційного центру з надання правової допомоги і Міжнародного Фонду «Відродження» розпочали пілотний проект, спрямований на моніторинг ефективності системи безоплатної правової допомоги в Україні.

Моніторинг проводиться групою незалежних експертів, зокрема за такими напрямками як:

- існуючі прогалини національного законодавства та його суперечності із міжнародними стандартами;
- оцінка цільових груп системи надання БВПД;
- доступність безоплатної правової допомоги для населення, зокрема загальна інформованість населення щодо системи БВПД, можливість прямого звернення до центру та отримання відповіді, своєчасність допомоги, реалізація затриманими права на захист, можливість залучення адвоката на різних стадіях кримінального провадження;
- якість безоплатної вторинної правової допомоги, зокрема результативність роботи адвоката, оцінка діяльності адвоката у справі, рівень задоволеності клієнтів системи БВПД, оцінка ефективності системи іншими учасниками процесу;

- управління системою БВПД та організація роботи з адвокатами, зокрема процес залучення адвокатів, дієвість системи чергування адвокатів, процедура укладання контрактів та розподілу справ/навантаження, оплата послуг та відшкодування витрат адвокатів, організація та проведення навчання для адвокатів, організація співпраці із зацікавленими сторонами системи БВПД;

- аналіз практики та удосконалення законодавства;
- бюджетне планування та формування бюджету;
- рівень забезпечення системи людськими і фінансовими ресурсами.

Очікується, що його результати допоможуть з'ясувати status quo системи БВПД в Україні та стануть нульовою точкою відліку при подальших дослідженнях розвитку зазначеної системи.

За результатами моніторингу будуть виявлені проблеми та вироблені рекомендації щодо можливих шляхів їх вирішення (конкретні пропозиції щодо внесення змін до нормативних актів, а також організаційних заходів) за наступними напрямками:

- гарантії незалежності адвокатів від втручання з боку державних органів в конкретних випадках;
- можливість підтримувати і контролювати якість та ефективність безоплатної правової допомоги, в тому числі відбір адвокатів;
- можливість оперативно реагувати у випадках, що вимагають надання правової допомоги;
- прозорість розподілу справ між адвокатами, що працюють у системі безоплатної правової допомоги;
- захист системи від «кишенькових» адвокатів та корупції силами адвокатів та / або персоналу центрів;
- дотримання адвокатами, що працюють в системі БВПД, стандартів якості, етичних стандартів та процедур відповідальності за їх порушення;
- ставлення різних суб'єктів системи кримінального правосуддя до системи БВПД;
- адекватність оплати адвокатів для забезпечення їх позитивної мотивації;
- робоче навантаження адвокатів та його вплив на якість безоплатної допомоги;
- професійні стандарти у кримінально-правовому захисті та їх підтримка системою безоплатної правової допомоги.

Метою проведення пілотного проекту є також вироблення рекомендацій щодо стандартів діяльності адвокатів з надання безоплатної правової допомоги (стандартів якості надання БВПД) у кримінальному процесі, та вироблення оцінювальних критеріїв їх дотримання.

б. Організація обміну досвідом та підвищення кваліфікації адвокатів з метою формування єдиних підходів щодо стратегії і тактики здійснення захисту, гарантованого державою

Починаючи з травня 2013 року з метою подальшої професіоналізації адвокатів до ефективного представлення інтересів клієнта у змагальному процесі згідно з новим КПК, Координаційним центром спільно з Ініціативою верховенства права (ABA ROLI) Американської асоціації юристів у межах проекту «Зміцнення інституту адвокатури в Україні, компонент з проведення тренінгів за нормами КПК для адвокатів, в тому числі для адвокатів, які надаватимуть безоплатну правову допомогу», за сприяння Полтавського, Дніпропетровського, Сумського, Херсонського, Вінницького та Волинського обласних центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги проведено низку тренінгів для понад 300 адвокатів, які надають БВПД на постійній основі за контрактом «Ефективний захист у кримінальному процесі».

У рамках проекту відбулося вісім тренінгів для адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на постійній основі за контрактом, на тему «Ефективний захист у кримінальному процесі» у шести регіонах:

- 10-11 квітня 2013 року – у місті Полтаві (взяли участь 50 адвокатів);
- 20-21, 22-23, 24-25 травня 2013 року – у місті Дніпропетровську (взяли участь 87 адвокатів);
- 05-06 червня 2013 року – у місті Сумах (взяли участь 39 адвокатів);
- 19-20 червня 2013 року – у місті Херсоні (взяли участь 38 адвокатів);
- 04-05 липня 2013 року – у місті Вінниці (взяли участь 25 адвокатів);
- 01-02 серпня 2013 року – у місті Луцьку (взяли участь 31 адвокат).

У зазначених регіонах участь у тренінгах взяли 100 % адвокатів, з якими відповідні центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги уклали контракти.

У ході тренінгу були розглянуті чотири блоки питань: практика Європейського суду щодо застосування засад кримінального провадження; сторона захисту як суб'єкт кримінального провадження, новели доказового права; заходи забезпечення кримінального провадження, оскарження рішень, дій чи бездіяльності слідчого, прокурора та слідчого судді; особливості проведення окремих слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) та судових дій.

У рамках співпраці Координаційного центру з Радою Європи ведеться робота з розвитку мережі адвокатів-тренерів/модераторів обміну досвідом. Діяльність такої мережі забезпечує поширення кращих практик захисту та ефективних підходів по Україні. Група адвокатів-тренерів була сформована Координаційним центром протягом травня 2013 року шляхом анкетування та включає 60 адвокатів, для яких проведено 46-годинний тренінг для тренерів у рамках навчально-орієнтаційної програми, організованої за сприяння проекту Ради Європи «Підтримка реформи кримінальної юстиції в Україні», які виступають тренерами-консультантами з питань впровадження новел кримінального процесуального законодавства України у світлі практики Європейського суду з прав людини та є учасниками інформаційно-аналітичної та навчально-методичної платформи системи безоплатної правової допомоги.

Протягом вересня у регіонах адвокатами-тренерами проведено серію каскадних тренінгів для адвокатів, залучених до надання безоплатної вторинної правової допомоги на постійній основі за контрактом, на теми «Дії захисника при затриманні особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення» та «Дії захисника при вирішенні питання про обрання, продовження, скасування або зміну запобіжного заходу» відповідно до тем методичних рекомендацій, які на них презентуються.

Станом на 30 вересня 2013 року в Україні вже проведено 60 каскадних тренінгів. Участь у тренінгах вже взяли понад 1350 адвокатів.

Додатково для посилення обміну кращим досвідом Координаційним центром ініційовано розроблення серії методичних рекомендацій для адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу.

Орієнтовний перелік тем методичних рекомендацій

1. Вступ адвоката у справу: початкові дії.
2. Порядок ведення адвокатських досьє.
3. Дії захисника при затриманні особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення.
4. Дії захисника при вирішенні питання про обрання, скасування або зміну запобіжного заходу.
5. Правові можливості захисника на стадії досудового розслідування
6. Діяльність адвоката з доказування на різних стадіях кримінального провадження.

7. Роль адвоката у перевірочних стадіях процесу.
8. Дії захисника при вирішенні питань про застосування примусових заходів медичного характеру.
9. Особливості діяльності захисника у кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх.
10. Особливості діяльності захисника у кримінальних провадженнях щодо наркозалежних.
11. Застосування практики Європейського суду з прав людини у кримінальному процесі.
12. Особливості діяльності захисника у кримінальних провадженнях, пов'язаних з вчиненням злочинів проти власності.
13. Особливості діяльності захисника у кримінальних провадженнях, пов'язаних з вчиненням злочинів проти життя та здоров'я особи.
14. Особливості діяльності захисника у кримінальних провадженнях, пов'язаних з вчиненням злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості особи.
15. Мінімальні вимоги (стандарти) надання безоплатної вторинної правової допомоги.
16. Оскарження адвокатом дій прокурора, слідчого, слідчого судді.
17. Безпека адвоката (гігієна, психологія).

с. Співпраця з Національною асоціацією адвокатів України

Співпраця із зацікавленими сторонами є надзвичайно важливою для формування ефективної та сталої системи безоплатної правової допомоги. Серед основних партнерів Координаційного центру – Національна асоціація адвокатів України – всеукраїнська недержавна некомерційна неприбуткова професійна організація, яка об'єднує всіх адвокатів України.

З метою результативної та ефективної реалізації Закону України «Про безоплатну правову допомогу» розроблено проект Меморандуму про співпрацю Національної асоціації адвокатів України та Міністерства юстиції України у сфері надання безоплатної правової допомоги, текст якого 27 вересня 2013 року було схвалено Радою адвокатів України, а Голову Національної асоціації адвокатів України та Ради адвокатів України Лідію Ізовітову було уповноважено його підписати.

Проектом Меморандуму передбачається співпраця Національної асоціації адвокатів України та Міністерства юстиції України з наступних напрямів:

- інформаційна взаємодія;
- дотримання гарантій адвокатської діяльності та захист професійних прав адвокатів;
- розроблення, затвердження та впровадження стандартів якості надання безоплатної правової допомоги;
- моніторинг та оцінювання якості надання адвокатами безоплатної правової допомоги;
- підвищення кваліфікації адвокатами.

**Попередній звіт за результатами дослідження
проблемних питань, що виникають у сторони захисту
при застосуванні нового кримінального
процесуального законодавства**

Вступ

З 17 квітня по 20 травня 2013 року Координаційним центром з надання правової допомоги та центрами з надання безоплатної вторинної правової допомоги проводилося дослідження проблемних питань, що виникають у сторони захисту при застосуванні нового кримінального процесуального законодавства, шляхом письмово опитування за двома відкритими запитаннями (1. Які проблеми виникають у адвокатів при застосуванні КПК у світлі практики Європейського суду з прав людини під час надання безоплатної вторинної правової допомоги (здійснення захисту) у кримінальному процесі? 2. Які статті КПК, пов'язані з реалізацією права на захист чи іншими правами затриманого/підозрюваного/обвинуваченого, на думку адвокатів, порушуються стороною обвинувачення, зокрема слідчими, з урахуванням відповідних рішень Європейського суду з прав людини у справах проти України, у яких вже вказувалось на аналогічні порушення?) та анкетування за шістьнадцятьма закритими запитаннями (див. таблицю 1) адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу за контрактом.

Всього участь в письмовому опитуванні взяли 429 адвокатів, в анкетуванні - 545 адвокатів. Це становить приблизно третину від усіх адвокатів, з якими центрами з надання безоплатної вторинної правової допомоги укладено контракти, або дві третини адвокатів, що активно і регулярно працюють у сфері надання безоплатної правової допомоги. У регіональному розрізі рівномірно представлено усі регіони України.

В результаті дослідження попередньо виявлено проблемні питання, що в тій чи іншій мірі виникають у сторони захисту при застосуванні нового кримінального процесуального законодавства.

Попередні результати дослідження презентуються на «круглих столах», що відбуваються у період 22 – 31 травня цього року у містах Вінниця, Кіровоград, Херсон, Ужгород, Донецьк, Рівне, Івано-Франківськ, Харків, Сімферополь, Чернівці за участю представників суддівського корпусу, органів досудового розслідування та адвокатури з відповідних регіонів, а також учасників з Житомирської, Черкаської, Миколаївської, Луганської, Волинської, Тернопільської, Сумської областей та міста Севастополя.

Після цього даний звіт буде уточнено, доопрацьовано, оприлюднено та використано для планування наступних кроків щодо системного посилення сторони захисту у кримінальному процесі. Способи застосування інформації, що міститься у цьому звіті, зображено на схемі 1:

Схема 1

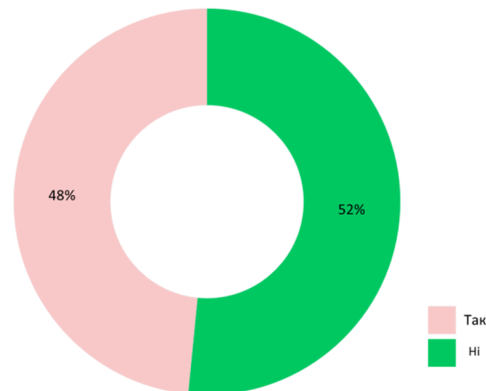
Таблиця 1. Узагальнені результати анкетування

	Питання	% відповідей «так»
1.	Чи відомі Вам випадки, коли з особою, яка не мала процесуального статусу підозрюваного, проводили розмови, опитування, відбирання пояснень, інші процесуальні дії, що у подальшому призвело до затримання особи та/або повідомлення про підозру?	48,44%
2.	Чи зустрічалися у Вашій практиці випадки, коли час фактичного затримання (зі слів затриманого) не співпадає з часом, зазначеним у протоколі затримання?	22,57%
3.	Чи траплялися у Вашій практиці випадки недопуску захисника до затриманої особи? У тому числі:	20,00%
	- 3.1. Повідомлення неналежного місця для конфіденційного побачення або заміна місця перебування затриманого до прибуття адвоката	16,15%
	- 3.2. У зв'язку з перебуванням затриманого на режимному об'єкті в нічний час	14,86%
	- 3.3. Недопуску на підставі відмови затриманого від захисника на підставі заяви затриманого, складеної без участі захисника	16,15%
4.	Чи траплялися у Вашій практиці випадки порушення прав сторони захисту на конфіденційне побачення? У тому числі:	28,44%
	- 4.1. ненадання окремого приміщення для конфіденційного побачення	24,59%
	- 4.2. присутність під час конфіденційного побачення з захисником інших осіб (конвой, оперативні працівники, слідчі та інше)	24,04%
	- 4.3. обмеження в часі проведення конфіденційного побачення	14,86%
5.	Чи відомі Вам випадки вчинення фізичного та/або психологічного впливу на затриманого? У тому числі з метою:	40,73%
	- 5.1. схиляння до відмови від захисника	27,34%
	- 5.2. отримання від затриманого відомостей, що можуть бути використані на користь сторони обвинувачення до першого побачення з адвокатом	35,60%
6.	Чи траплялися у Вашій практиці випадки проведення процесуальних дій з особою, яка перебуває у стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння або надзвичайного психічного стану?	20,73%
7.	Чи відомі Вам випадки, коли затриманому фактично не надається копія протоколу затримання?	19,27%
8.	Чи були у Вашій практиці випадки відмови адвокату в ознайомленні або наданні йому копії протоколу про затримання?	7,71%
9.	Чи відомі Вам випадки неповідомлення захисника про проведення процесуальних дій? У тому числі:	18,17%
	- 9.1. допит підозрюваного	8,26%
	- 9.2. повідомлення про підозру	6,42%
	- 9.3. відтворення подій	7,89%
	- 9.4. обрання запобіжного заходу	10,28%
	- 9.5. інші	4,95%
10.	Чи відомі Вам випадки порушення прав особи під час її фактичного затримання (зі слів затриманого)? У тому числі неповідомлення затриманого про:	33,21%
	- 10.1. підстави затримання	15,96%
	- 10.2. право на захист	16,51%
	- 10.3. право на адвоката за рахунок держави	22,94%
	- 10.4. інформування близьких родичів та членів сім'ї	21,83%
11.	Чи відомі Вам випадки порушень, пов'язаних з обранням підозрюваному запобіжного заходу? У тому числі фактичного:	31,38%
	- 11.1. ненадання підозрюваному копії клопотання та матеріалів, що	18,90%

	обґрунтовують необхідність обрання запобіжного заходу	24,04%
	- 11.2. порушення терміну надання копії клопотання та матеріалів, що обґрунтовують необхідність обрання запобіжного заходу	21,28%
	- 11.3. ненадання матеріалів та додатків до клопотання слідчого про обрання запобіжного заходу	
12.	Чи траплялися у Вашій практиці випадки ненадання можливості захиснику, залученому до проведення окремої процесуальної дії:	
	- 12.1. ознайомлення з матеріалами справи	8,99%
	- 12.2. побачення з підозрюваним	5,32%
	- 12.3. підготовки	7,16%
13.	Чи відомі Вам випадки застосування статті 53 КПК (проведення окремої процесуальної дії) без використання всіх можливостей для належного повідомлення про проведення окремої процесуальної дії адвоката, раніше залученого для здійснення захисту?	8,81%
14.	Чи відомі Вам випадки задоволення слідчим клопотання затриманого, підозрюваного про залучення захисника за призначенням з порушенням розумних строків?	8,62%
15.	Чи відомі Вам випадки проведення будь-яких процесуальних дій після подання клопотання затриманого, підозрюваного про призначення захисника за призначенням і до винесення відповідної постанови / постановлення ухвали?	9,54%
16.	Чи відомі Вам випадки порушення розумних строків при плануванні слідчих дій (в контексті необхідності завчасного інформування адвоката)?	23,49%

Опис результатів дослідження

1. Чи відомі Вам випадки, коли з особою, яка не мала процесуального статусу підозрюваного, проводили розмови, опитування, відбирання пояснень, інші процесуальні дії, що у подальшому призвело до затримання особи та/або повідомлення про підозру?

За результатами опитування слід констатувати – досить поширеною є практика допиту підозрюваних в якості свідків з моменту внесення заяви про злочин до Єдиного реєстру досудових розслідувань аж до повідомлення про підозру, яка, зазвичай, оголошується на заключній стадії досудового розслідування. Тим самим обмежуються процесуальні права особи на захист (ст. 20 КПК). Так, на цій стадії стороні захисту неможливо надати докази невинуватості особи: у захисника відсутні можливості проведення експертизи, доставки арештованого підзахисного для проведення експертиз, витребування доказів із медичних установ через «медичну таємницю» та інші обмеження щодо вивчення інформації з обмеженим доступом. В той же час всі запити слідчого, прокурора та суду виконуються, а з інформацією про результати цих запитів та про сам факт їх здійснення можливо ознайомитися тільки на стадії закінчення досудового розслідування.

Поряд з тим, неможливо уникнути проведення експертних досліджень, в яких немає необхідності для захисту та які організовуються слідчими «показово», внаслідок чого збільшується розмір судових витрат, які відшкодовуються за рахунок підзахисних за вироком суду, що є погіршенням становища підзахисного поза межами кримінальної відповідальності. Законодавством не передбачені законні підстави для відмови від проведення психологічної, психіатричної експертиз, які є втручанням в особисті права особи. Також часто призначаються різноманітні судово-медичні експертизи: імунологічні, біологічні та інші, які за умови визнання вини підзахисним та при наявності класичної судово-медичної експертизи та інших доказів у справі, не є необхідними для перевірки показів підзахисного.

Один з адвокатів **Харківського обласного центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги** зазначає, що матеріали про затримання до слідчих надходять через декілька годин з моменту фактичного затримання осіб, у зв'язку з чим слідчі дії (вручення письмового повідомлення про затримання, перший допит) фактично проводяться з порушеннями установлених строків. Встановити реальний термін затримання можливо тільки зі слів затриманого, документи (протокол затримання) адвокату до першого допиту не надаються. Письмова заява адвоката про надання таких документів слідчим не приймається, оскільки до вручення письмового повідомлення затриманому він не має статусу підозрюваного і адвокат фактично не є захисником згідно з ч.1 ст.45 КПК.

Одним з методів незаконного затримання, виходячи з повідомлень з **Харківської області**, є реєстрація затриманих осіб як відвідувачів відділів МВС. Особливо часто це застосовується щодо раніше засуджених. Замість затримання особи у порядку, визначеному ст. 208 КПК, слідчі, застосувавши до неї заходи психічного та/або фізичного впливу, проводять необхідні слідчі дії. Вночі така особа утримується в місцях дислокації дільничних міліціонерів, так званих «підрайонах». Так може тривати декілька діб, до отримання бажаного результату. Після цього підозрюваного ознайомлюють з клопотанням слідчого щодо застосування запобіжного заходу у виді тримання під вартою, везуть до суду, отримують необхідну ухвалу, а лише після цього повідомляють центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги.

Інший метод роботи притаманний відділам боротьби з незаконним обігом наркотиків. Так, спочатку потенційного підозрюваного затримують в адміністративному порядку та забезпечують його відмову від послуг захисника (відповідно до законодавства центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги при цьому інформувати не потрібно). Після цього проводиться експертиза, за результатами

якої «раптом» встановлюється, що кількість чи об'єм речовини, з якою особу фактично було затримано, є значними, внаслідок чого особа затримується в порядку кримінального процесуального законодавства за підозрою у вчиненні злочину, передбаченого статтею 309 Кримінального кодексу України. Як правило, у таких випадках, адвокатами, що призначені Центром, встановлюються наступні порушення з боку відділу БНОН: проведення обшуку у кабінеті слідчого, залучення наркозалежних осіб у якості понятих, відсутність оперативної роботи, що має передувати затриманню, тощо.

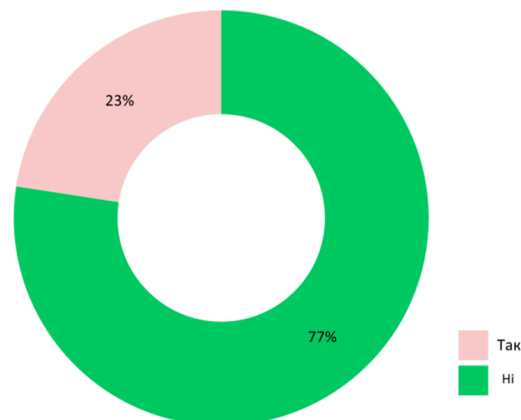
Зі слів адвоката з **Чернівецької області**, осіб затримують, проводять слідчі дії, відбирають пояснення і лише через деякий час звертаються до центру безоплатної вторинної правової допомоги:

«20.04.2013 року о 7 годині ранку до мене зателефонували з центру та повідомили про затримання особи за підозрою у вчиненні злочину, передбаченого ст. 309 КК України. Після прибуття до Шевченківського РВ УМСУ в Чернівецькій області мені стало відомо, що цю особу разом з товаришем фактично було затримано близько 23 години 19.04.2013 року. Їх вже возили в наркологічний диспансер.

Крім того, слідчі СУ ГУ МВС Чернівецької області, намагаючись залучати адвокатів, які будуть працювати на стороні слідства, не повідомляючи центр, оголошують про підозру та протягом години із «своїм адвокатом» звертаються до суду з клопотанням про обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту або домашнього арешту. На запитання, чому не повідомлено Центр, говорять, що особа нібито із самого початку мала захисника.»

Адвокати, що співпрацюють із **Житомирським, Запорізьким і Кіровоградським обласними центрами з надання вторинної правової допомоги**, повідомляють про випадки, коли після отримання відомостей про вчинення правопорушення та встановлення особи, яка вчинила таке правопорушення, така особа доставляється до службового приміщення для встановлення її причетності до вчиненого правопорушення. При цьому посадові особи не вважають таку особу затриманою, чим порушуються вимоги ст.209 КПК України, де зазначено, що особа вважається затриманою з моменту, коли вона силою або через підкорення наказу змушена залишатися поряд із уповноваженою службовою особою чи в приміщенні, визначеному уповноваженою службовою особою. Одночасно у такому випадку порушуються вимоги ст. 213 ч.4 КПК України щодо повідомлення про затримання такої особи органу, уповноваженому на надання безоплатної правової допомоги. Із фактично затриманою особою, яка є потенційним підозрюваним, проводяться слідчі дії, зокрема допит у якості свідка. Іноді така особа допитується шляхом відібрання у неї письмових пояснень.

2. Чи зустрічалися у Вашій практиці випадки, коли час фактичного затримання (зі слів затриманого) не співпадає з часом, зазначеним у протоколі затримання?

За інформацією **Житомирського обласного центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги**, незважаючи на вимоги ст. 209 КПК України, слідчі продовжують трактувати момент затримання і відлік часу, з якого починається період затримання, з моменту складання слідчим протоколу про затримання.

Це є прямим порушенням вимог Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, а також порядку та процедури затримання і обрання запобіжного заходу, оскільки затриманий повинен якнайшвидше після затримання постати перед неупередженим органом, яким являється суд.

Адвокат – партнер **Львівського обласного центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги** також вказує на існування проблем застосування ч. 4 ст. 213 КПК України, якою передбачено, що уповноважена службова особа, яка здійснила затримання, зобов'язана негайно повідомити про це орган, уповноважений законом на надання безоплатної правової допомоги. Адвокату має бути надане

доручення та протягом години адвокат має прибути до затриманої особи. Однак, у практичній діяльності мав місце такий випадок, коли центр правової допомоги про затримання повідомили о 22 год. і о 23 год. адвокат прибула на місце до затриманої особи. Проте, згодом стало відомо, що особа була затримана ще о 13:00 год. і у неї вже є адвокат, який прибув десь о 20:00. Разом з тим, така слідча дія, як огляд місця події проводився без адвоката.

Адвокат **Харківського обласного центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги** теж повідомляє, що в порушення права особи на свободу та особисту недоторканість, закріпленого в ст. 29 Конституції України, ст. 12 КПК України, ст. 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, посадові особи правоохоронних органів тримають фактично затриманих за підозрою у вчиненні злочину осіб під вартою без оформлення протоколу затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину відповідно до ст. 208 КПК України. Протокол затримання стосовно таких осіб оформлюється набагато пізніше часу фактичного затримання, а дії процесуального характеру із особою починають виконуватись із часу фактичного затримання, в порушення прав підозрюваного, передбачених ст. 42 КПК України, та порядку затримання, передбаченого ст. 208 КПК України.

Результати опитувань **адвокатів з Херсонської області** також свідчать про невиконання на практиці ст.ст. 209, 211 Кримінального процесуального кодексу України.

Так, стаття 209 КПК передбачає, що особа є затриманою з моменту, коли вона силою або через підкорення наказу змушена залишатися поряд із уповноваженою службовою особою чи в приміщенні, визначеному уповноваженою службовою особою.

Відповідно до положень ст. 211 КПК затримана без ухвали слідчого судді, суду особа не пізніше шістдесяти годин з моменту затримання повинна бути звільнена або доставлена до суду для розгляду клопотання про обрання стосовно неї запобіжного заходу.

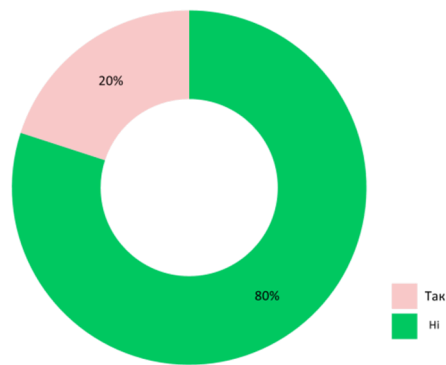
Але, на практиці моментом затримання для працівників правоохоронних органів є складання протоколу слідчим. Таким чином, особа, яка є фактично затриманою, безпідставно позбавляється волі та чекає складання вказаного документу, а тим часом з неї «готують підозрюваного».

Так, в практиці одного з адвокатів мав місце випадок, коли проміжок часу між затриманням та складанням протоколу склав 18 годин (доручення № 0507 від 23.03.13р.). Внаслідок таких порушень особа була доставлена до суду на 76 годину, якщо брати момент затримання відповідно ст. 209 КПКУ, та на 60-ту годину, якщо брати до уваги час, вказаний слідчим у протоколі затримання.

Працівниками правоохоронних органів **Львівської області** також неоднозначно трактується параграф 2 глави 18 КПК України, щодо затримання особи без ухвали слідчого судді, суду. В даному випадку мається на увазі, що працівники правоохоронних органів повідомляють центри з надання вторинної правової допомоги про затримання через декілька годин, а то й день – два з моменту фактичного затримання, що є грубим порушенням. В той же час адвокату повідомляють, що клієнт ще не затримувався, а його просто запросили на бесіду та протокол про затримання ще не складався (приклад: працівники органів запросили клієнта о 10.00 год., а в центр повідомили про затримання о 17.00 год.). В таких випадках стороною обвинувачення абсолютно ігнорується ст. 209 КПК України, тобто поняття моменту затримання і моменту набуття статусу затриманого. Правоохоронці діють за старою практикою: особа вважається затриманою, якщо щодо неї складено протокол про затримання. Така тактика застосовується при затриманні за незаконне зберігання наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів: фактично підкоряючись силі або наказу особа доставляється в райвідділ, де змушена перебувати в певному приміщенні до вилучення в неї речовини, яка в подальшому відповідно до висновку експерта буде визнана наркотичним засобом. Як правило, центр правової допомоги повідомляється слідчим після вилучення в особи такої речовини. Таким чином, особа позбавляється можливості отримати своєчасну правову допомогу, оскільки найчастіше порушення закону допускаються правоохоронцями під час проведення вилучення речовини, її опису в протоколі (в т.ч. ваги речовини).

Практика документальної фіксації часу затримання, який відрізняється від часу фактичного затримання, спостерігається також у **Полтавській, Чернівецькій областях та інших областях**. При цьому затримання осіб здійснюється без законних підстав, без складання відповідних процесуальних документів.

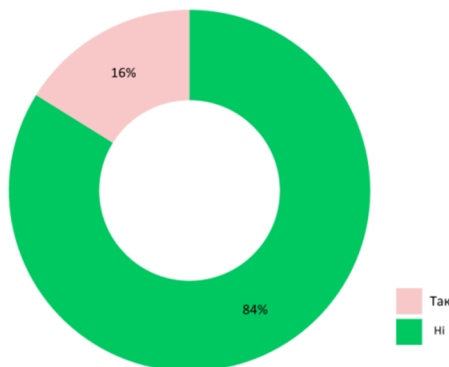
3. Чи траплялися у Вашій практиці випадки недопуску захисника до затриманої особи?

За інформацією, отриманою від адвокатів **Чернівецької області**, працівники правоохоронних органів порушують вимоги статей 20, 42 КПК щодо забезпечення права на захист, під різними приводами відтерміновуючи момент конфіденційного побачення затриманого із захисником.

У тому числі:

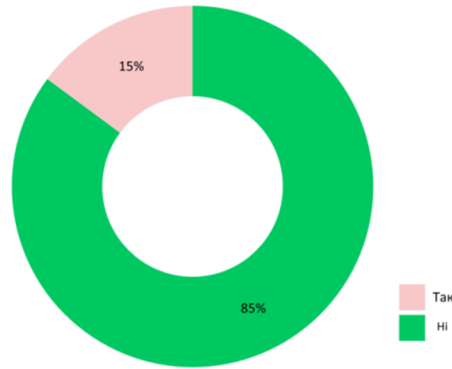
- 3.1. повідомлення неналежного місця для конфіденційного побачення або заміна місця перебування затриманого до прибуття адвоката

На початку року в **Херсонській області** мали місце випадки недопуску адвоката до підзахисного внаслідок самовільних дій конвою, який вивіз клієнтів з території райвідділів міліції, зокрема Суворовського РВ Херсонського МУ МВС та Цюрупинського РВ УМВС без побачення з адвокатом в межах часу, необхідного для прибуття до клієнта.

У **Севастополі** практикується такий спосіб запобігання зустрічі затриманого із захисником – після повідомлення в центр затриманому викликаю «швидку допомогу». Адвокат по приїзду дізнається, що затримана особа перебуває в лікарні, і через деякий час відбуває. Після цього затримана особа доставляється назад у відділ міліції.

- 3.2. у зв'язку з перебуванням затриманого на режимному об'єкті в нічний час

Згідно зі статтею 12 Закону України «Про попереднє ув'язнення» особа, взята під варту, має право на побачення з захисником наодинці, без обмеження кількості побачень та їх тривалості, у вільний від виконання слідчих дій час. Повноваження захисника щодо здійснення захисту особи, яка тримається під вартою, підтверджуються відповідно до статті 50 КПК. Адміністрація установи повинна забезпечити умови для проведення побачень, у тому числі які виключають при побаченні із захисником можливість третіх осіб мати доступ до інформації, що надається в процесі побачення.

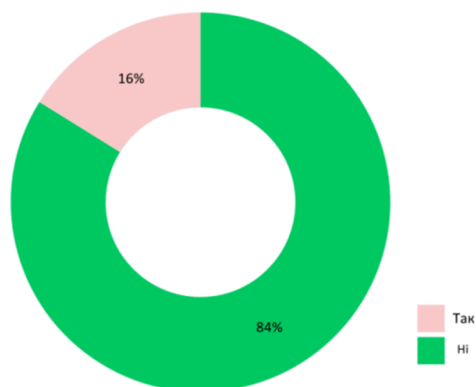
Таким чином, законодавство на сьогодні не вимагає отримувати будь-яких дозволів від слідчих чи суду. Але, в **Харківський слідчий ізолятор** до цього часу жодного адвоката не впускають без вказаних дозволів, що є грубим порушенням прав адвокатів, завдає шкоди клієнтам у зв'язку з неможливістю отримувати відповідні дозволи через періодичну відсутність слідчого, відсутність печатки РВ, відсутність начальника РВ у якого знаходиться печатка, тощо.

Також в ізоляторі відмовляють у користуванні портативним комп'ютерами, диктофонами при побаченні з підзахисними, мотивуючи це незаконними вимогами про те, що дозвіл на користування вказаною технікою також повинен давати слідчий письмово, зазначивши це у своєму дозволі на побачення.

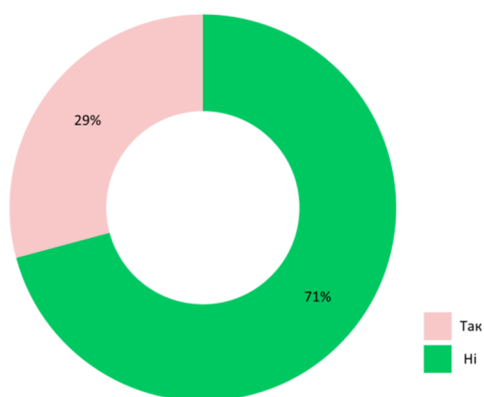
Адвокат **Харківського обласного центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги** зазначає, що є практика виклику адвоката у вечірній час (з 20:00) при тому, що з моменту фактичного затримання пройшло 12 годин. Після прибуття адвокату повідомляють, що проводити слідчі дії в нічний час (з 22:00 до 6:00) заборонено (п.4 ст.223 КПК України), затриманого залишають на ніч у відділі. Затриманий відмовляється від послуг адвоката, у зв'язку з чим адвокат вже не допускається до слідчих дій (першого допиту), де можливо оскаржити незаконні дії. Таким чином порушуються вимоги ч. 2 і 3 ст. 278.

У низці регіонів, зокрема у **Херсонській і Дніпропетровській областях**, також триває практика порушення права адвоката на конфіденційне побачення із затриманим в ІТТ. Співробітники ІТТ обґрунтовують порушення цього права «нормативною базою ІТТ», не вказуючи при цьому навіть назву відповідного нормативного акта – наказу Міністерства внутрішніх справ України від 2 грудня 2008 року № 638 «Про затвердження Правил внутрішнього розпорядку в ізоляторах тимчасового тримання органів внутрішніх справ України». Підпунктом 3.1.9 цих Правил передбачено право осіб, які тримаються в ІТТ, на восьмигодинний безперервний сон у нічний час (з 22.00 до 06.00), у період якого не допускається залучення до участі в процесуальних та інших діях, за винятком невідкладних випадків (конфіденційне побачення з адвокатом у цей перелік не включено). Усі посилення адвоката на КПК до уваги не приймаються.

- 3.3. недопуску на підставі відмови затриманого від захисника на підставі заяви затриманого, складеної без участі захисника

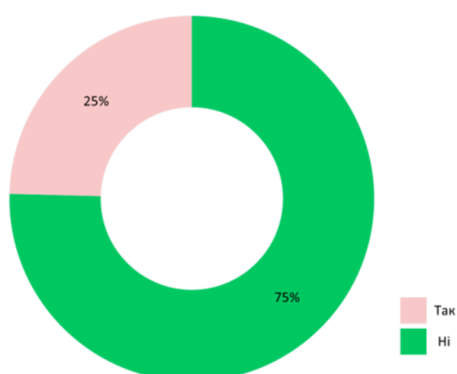

4. Чи траплялися у Вашій практиці випадки порушення прав сторони захисту на конфіденційне побачення?

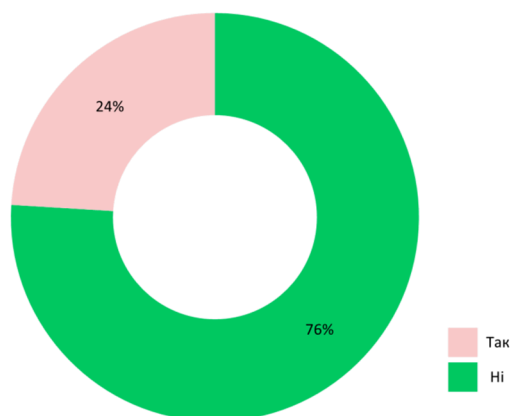
У тому числі:

- 4.1. ненадання окремого приміщення для конфіденційного побачення

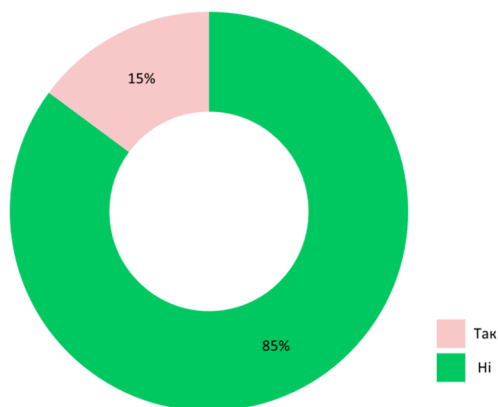
Проблема з приміщеннями для конфіденційного побачення все ще залишається гострою, зокрема у **Івано-Франківській, Закарпатській, Харківській, Херсонській області і м. Києві**. Нерідко конфіденційне побачення відбувається у кабінеті слідчого (за відсутності самого слідчого, але у присутності його колег чи інших працівників), у коридорах, на сходах тощо.

- 4.2. присутність під час конфіденційного побачення з захисником інших осіб (конвой, оперативні працівники, слідчі та інше)

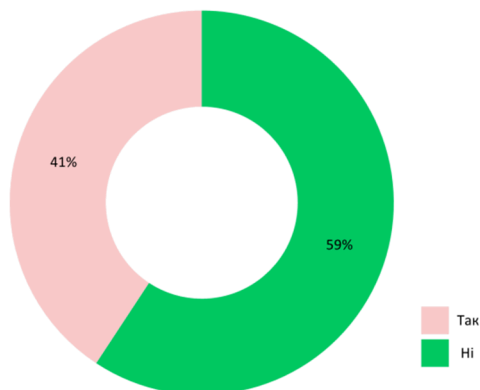
Проблема також має загальний характер. Окремо слід зазначити, що вимоги щодо конфіденційності нерідко порушуються конвоем з мотивів безпеки.

- 4.3. обмеження в часі проведення конфіденційного побачення

З огляду на недостатню кількість приміщень для конфіденційного побачення, обмеження його у часі спричинене робочим графіком службових осіб (керівництво РВ, слідчі), у кабінетах яких воно проводиться.

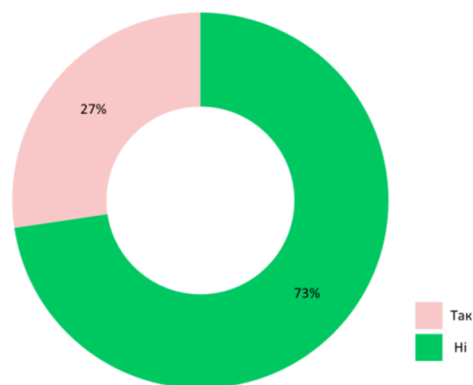
5. Чи відомі Вам випадки вчинення фізичного та/або психологічного впливу на затриманого?

Зі слів адвокатів, практика застосування психологічного впливу на затриманих є повсюдною. Однак з огляду на складність доведення фактів застосування такого тиску та суб'єктивність цього поняття ми не володіємо конкретними прикладами.

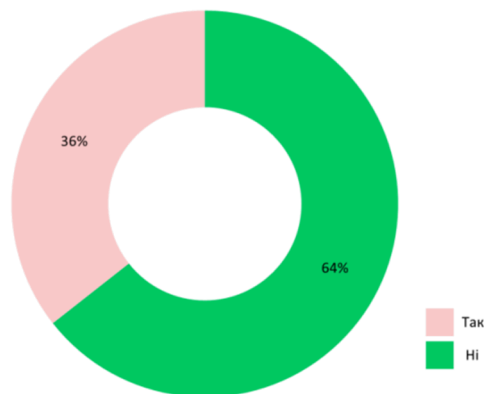
У тому числі з метою:

- 5.1. схиляння до відмови від захисника

12.02.2013 відповідно до повідомлення слідчого **СВ Богунського РВ УМВС України в Житомирській області** Лутая Р.Ю. **Житомирським ЦБВПД** видано доручення для надання правової допомоги затриманому К. 12.02.2013 після побачення з адвокатом затриманий К. відмовився від участі захисника у кримінальному провадженні. 01.03.2013 до Житомирського ЦБВПД надійшла скарга слідчого на призначеного адвоката з проханням притягнути останнього до дисциплінарної відповідальності у зв'язку з тим, що вказаний адвокат наполягав на тому, що затриманий К. відмовився від захисника під тиском. 15.03.2012 до центру та прокурора м. Житомир звернувся батько затриманого К. зі скаргою на дії слідчого, яка полягає у тому, що його син звернувся з клопотанням до слідчого призначити йому адвоката у зв'язку з відсутністю коштів на оплату, а адвокат й досі не призначений. 21.03.2013 після направлення за належністю листа слідчому Лутая Р.Ю. останнім винесено постанову про доручення центру призначити захисника для здійснення захисту за призначенням.

- 5.2. отримання від затриманого відомостей, що можуть бути використані на користь сторони обвинувачення до першого побачення з адвокатом

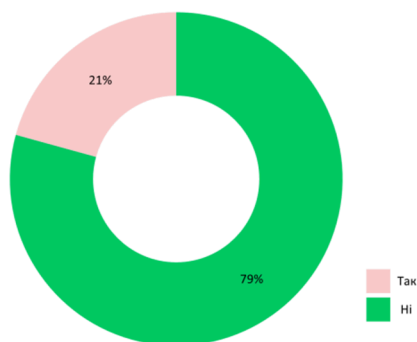

Порушення слідчими вимог статті 18, пункту 4 частини третьої статті 42 КПК (право підозрюваного, обвинуваченого не говорити нічого з приводу підозри проти нього, обвинувачення або у будь-який момент відмовитися відповідати на запитання) зафіксовані у **Чернівецькій області**.

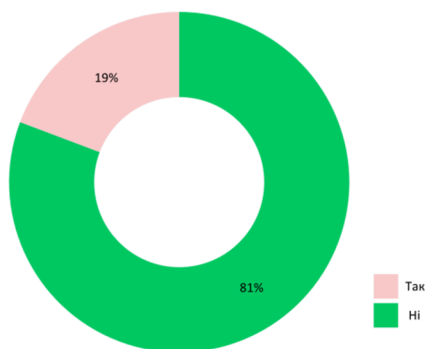
Адвокати **Львівської області** також повідомляють про випадки проведення слідчих дій із затриманою особою до прибуття захисника, які уможливорюються через неналежне роз'яснення права підозрюваного, а також ст. 63 Конституції України.

Традиційною така практика є для підрозділів **БНОН**.

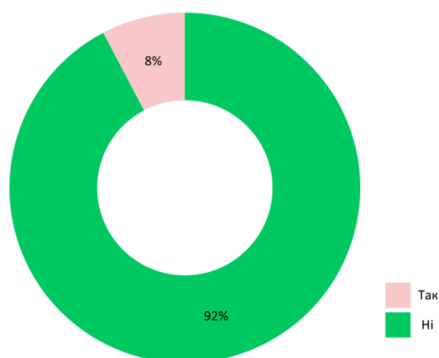
6. Чи траплялися у Вашій практиці випадки проведення процесуальних дій з особою, яка перебуває у стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння або надзвичайного психічного стану?

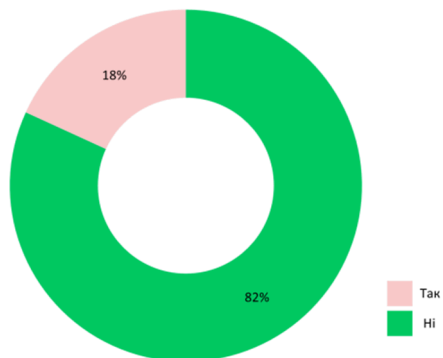
7. Чи відомі Вам випадки, коли затриманому фактично не надається копія протоколу затримання?

8. Чи були у Вашій практиці випадки відмови адвокату в ознайомленні або наданні йому копії протоколу про затримання?

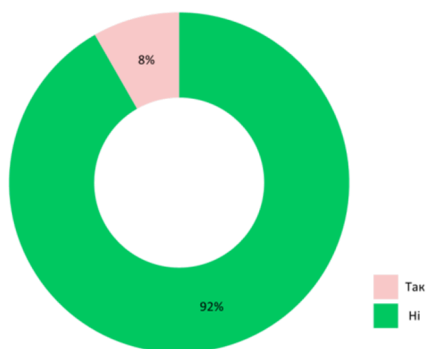

9. Чи відомі Вам випадки неповідомлення захисника про проведення процесуальних дій?

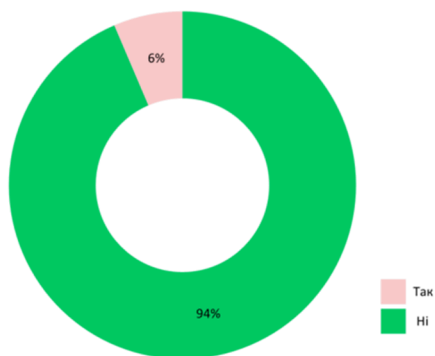

У тому числі:

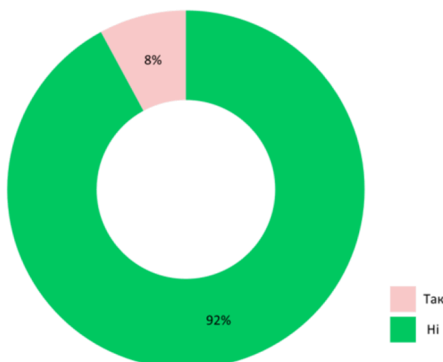
- 9.1. допит підозрюваного

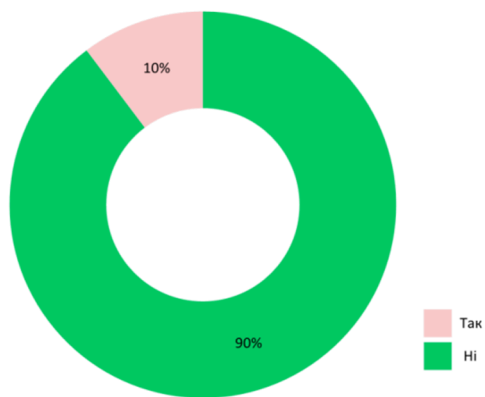
- 9.2. повідомлення про підозру

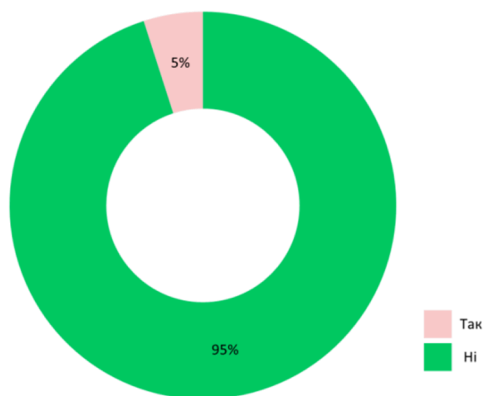
- 9.3. відтворення подій

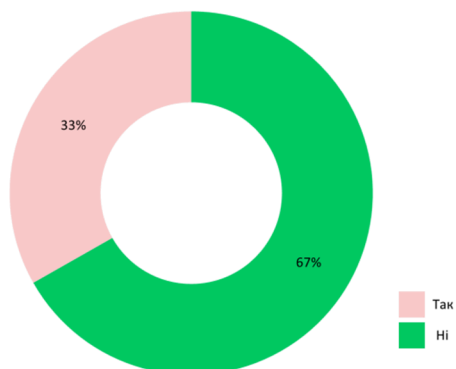
- 9.4. обрання запобіжного заходу

- 9.5. інші

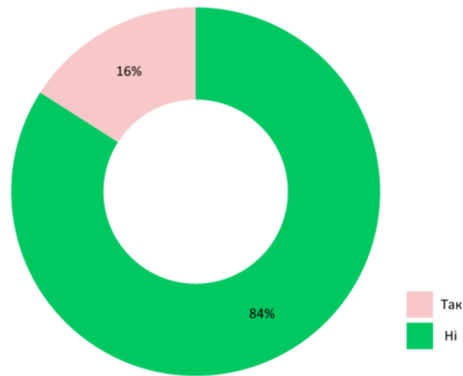

10. Чи відомі Вам випадки порушення прав особи під час її фактичного затримання (зі слів затриманого)?

У тому числі неповідомлення затриманого про:

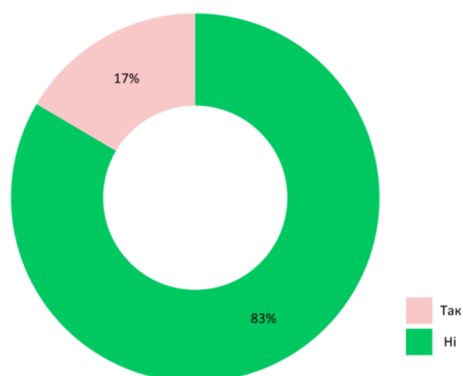
- 10.1. підстави затримання

Порушення вимог пункту 1 частини третьої статті 42 КПК (підозрюваний, обвинувачений має право знати, у вчиненні якого кримінального правопорушення його підозрюють, обвинувачують) зафіксовані у **Чернівецькій, Чернігівській** областях.

Адвокат **Харківського обласного центру з надання вторинної правової допомоги** зазначає, що при затриманні особи в порядку ст. 208 КПК України уповноважені службові особи порушують пункт 4 даної статті – не повідомляють підстави затримання та у вчиненні якого злочину така особа затримується, про право мати захисника та право отримувати медичну допомогу.

- 10.2. право на захист

За інформацією **Волинського і Житомирського обласних центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги**:

«Відповідно до Кримінального процесуального кодексу України затриманим особам та особам, яким повідомляється про підозру у вчиненні злочину вручаються пам'ятки про їх процесуальні права і обов'язки (частина восьма статті 42).

Дійсно, в таких пам'ятках детально зазначені права і обов'язки. Але ці ж пам'ятки містять значний об'єм інформації, викладеної дрібним шрифтом. Під час проведення процесуальних дій затриманий чи підозрюваний не має змоги швидко ознайомитися зі своїми правами і обов'язками, усвідомити їх. В більшості випадків особа, після оголошення про підозру і отримання пам'ятки, починає відразу допитуватися слідчим, не ознайомившись як слід зі своїми правами і обов'язками. Це призводить до того, що особа не може скористатися своїми правами, особливо правом на захист. Тобто, слідчим це право затриманому, підозрюваному належним чином не роз'яснюється.

Зараз вважається, що якщо особі вручено пам'ятку про її права, то вона сама повинна, перечитавши пам'ятку, зрозуміти, що має право на захист. Тобто, після вручення пам'ятки ніхто не цікавиться думкою особи, чи хоче вона мати захисника, чи ні. Всі подальші процесуальні дії проводяться з нею без участі захисника, з її «мовчазної згоди».

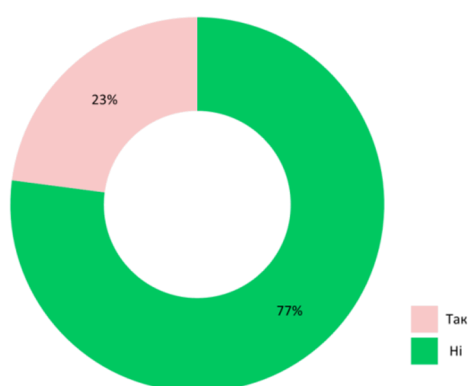
У всіх випадках вбачається порушення вимоги п.2 ч.2 ст.42 КПК України, згідно з якою підозрюваний і обвинувачений має право бути чітко і своєчасно повідомленим про свої права, передбачені Кодексом, а також отримати їх роз'яснення.».

Адвокат **Львівського обласного центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги** зазначає, що адвокат, який надає безоплатну правову допомогу, прибуває в межах однієї години для надання правової допомоги, а із затриманою особою вже проводяться слідчі дії. Це є порушенням, оскільки особа на момент початку проведення слідчої дії не мала можливість обговорити лінію захисту зі своїм захисником. Звичайно, що така особа може відмовитися від участі у слідчій дії, проте працівниками міліції не завжди належним чином роз'яснюються права підозрюваного, а також ст.63 Конституції України.

Під час опитування більшістю **адвокатів Сумської області** наголошено на фактах грубого порушення стороною обвинувачення, зокрема слідчими, права на захист, яке полягає у невиконанні вимог ст. 213 Кримінального процесуального Кодексу України щодо забезпечення затриманій особі через орган, уповноважений законом на надання безоплатної вторинної правової допомоги, залучення адвоката для представництва її інтересів під час досудового розслідування.

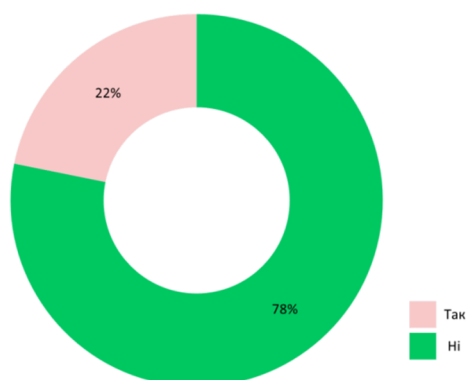
Так, слідча Охтирського МВ УМВС України Хижняк К.А. після складання протоколу про затримання особи за відсутності захисника отримала у затриманого (порушення ст. 54 КПК) заяву про відмову від послуг адвоката і лише після цього по телефону повідомила чергового центру про затримання та про вказану відмову особи, не забезпечивши тим самим затриманій особі права на захист.

- 10.3. право на адвоката за рахунок держави

На **Херсонщині** мав місце факт затримання особи, щодо якої повідомлення про затримання до центру не надходило. З місця події особа була доставлена до РВ, потім – до слідчого судді для обрання запобіжного заходу у виді тримання під вартою. Після обрання запобіжного заходу Центр також не був повідомлений. Про цей випадок стало відомо, коли матеріали кримінального провадження надійшли до суду і особа заявила клопотання про призначення захисника.

- 10.4. інформування близьких родичів та членів сім'ї

Слідчими **Черкаської області** порушуються вимоги ч. 1 ст. 48 КПК щодо надання затриманій особі чи особі, яка тримається під вартою, допомоги у встановленні зв'язку із захисником або особами, які можуть запросити захисника, а також надання можливості використання засобів зв'язку для запрошення захисника.

Адвокат **Львівського обласного центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги** «Затримана особа бажає, щоб про її затримання повідомити кого-небудь із її родичів, а працівник міліції, який провів затримання, вважає, що це робити необов'язково через, наприклад, відсутність часу, нічний час тощо.».

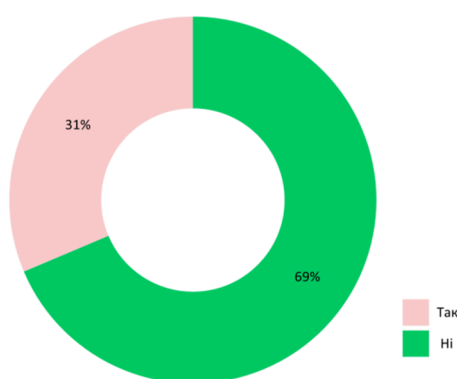
Інформація з **Волині**:

26.02.2013 року підозрюваний був затриманий в порядку ст. 208 КПК України оперативними працівниками Ківерцівського РВВС. 28.02.2013 року ухвалою слідчого судді Луцького міськрайонного суду щодо підозрюваного був обраний запобіжний захід у виді тримання під вартою.

Відповідно до вимог ч.1 ст. 213 КПК України уповноважена службова особа, що здійснила затримання, зобов'язана надати затриманій особі можливість негайно повідомити про своє затримання та місце перебування близьких родичів, членів сім'ї чи інших осіб за вибором цієї особи.

Лише вступ у провадження адвоката забезпечив дотримання порушеного права затриманого. На даний час підозрюваному змінено запобіжний захід з тримання під вартою на особисте зобов'язання.

11. Чи відомі Вам випадки порушень, пов'язаних з обранням підозрюваному запобіжного заходу?

На жаль, практика обрання в якості запобіжного заходу тримання під вартою не змінилася.

Адвокат **Закарпатського обласного центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги**:

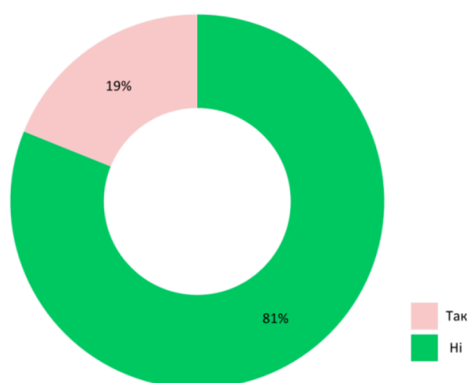
«Під час затримання особи сторона обвинувачення надає виключно подання і ніяких доказів наявності підстав для тримання під вартою, що призводить до обмеження волі за кримінальними провадженням незалежно від їх обґрунтованості та наявності підстав».

За інформацією **Кіровоградського і Львівського обласних центрів з надання вторинної правової допомоги** за даними опитування адвокатів відповідного регіону було зауважено, що слідчими, прокурорами в клопотаннях про застосування запобіжних заходів до підозрюваного, зокрема клопотання про застосування запобіжних заходів у вигляді тримання під вартою або домашнього арешту наводиться «стандартний набір» підстав тримання підозрюваного під вартою або домашнім арештом без врахування критерію їх достовірності/недостовірності та конкретної ситуації, що склалася. Не вказуються та не подаються слідчому судді жодні докази, а інколи навіть і мотиви, з яких сторона обвинувачення вважає, що застосування більш м'яких заходів а ніж тримання під вартою або домашній арешт, буде недостатнім для запобігання ризикам, зазначеним у клопотаннях, крім тяжкості повідомленої підозри. При поданні таких клопотань ані слідчі, ані прокурор не доводять суду, що потреби досудового розслідування виправдовують саме такий ступінь втручання у права і свободи, про який йдеться в клопотанні (ч. 3 ст. 132 КПК).

Розгляд слідчими суддями таких клопотань слідчого чи прокурора лише за переліком законодавчих (стандартних) підстав для його застосування без встановлення їх наявності та обґрунтованості до конкретної особи є порушенням вимог п. 4 ст. 5 Конвенції і саме така правова позиція Європейського суду з прав людини міститься у справі «Белевицький проти Росії», п.п. 111-112 Рішення від 1 березня 2007 року та п. 85 Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Харченко проти України» від 10 лютого 2011 року.

У тому числі фактичного:

- 11.1. ненадання підозрюваному копії клопотання та матеріалів, що обґрунтовують необхідність обрання запобіжного заходу

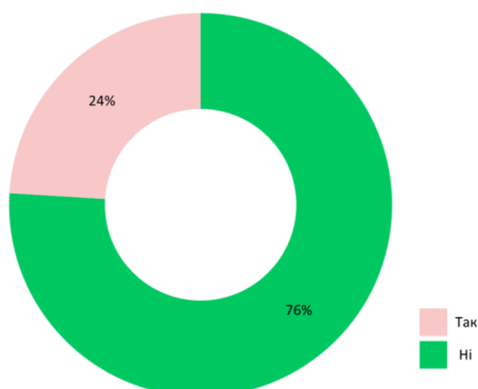
Житомирський обласний центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги на підставі опитування адвокатів відповідного регіону теж повідомляє, що у всіх випадках, де приймалася участь у розгляді клопотань слідчого, прокурора про застосування запобіжного заходу, зазначені клопотання не відповідали вимогам ст. 184 КПК України. У клопотаннях не містився виклад обставин, на підставі яких слідчий, прокурор дійшов висновку про наявність одного або кількох ризиків (відповідно до ст. 177 КПК України), зазначених у клопотанні, і посилання на матеріали, що підтверджують ці обставини. Матеріали, на які слід посилатися при обранні запобіжного заходу, в кримінальних провадженнях взагалі були відсутні.

Крім того, при врученні підозрюваному копії даного клопотання, йому не вручаються копії матеріалів, якими обґрунтовується обрання запобіжного заходу.

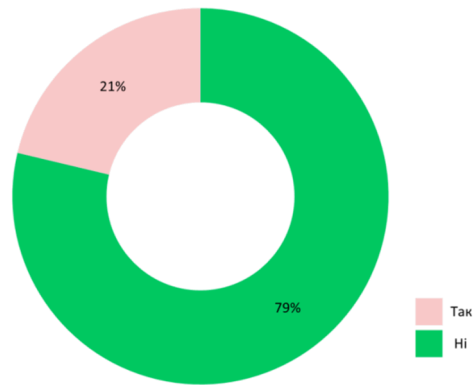
Ч.2 ст.184 КПК України передбачає вручення копії клопотання та матеріалів лише підозрюваному і обвинуваченому. Захисник, у випадку прийняття участі в захисті, постійно не знаходиться з підозрюваним, а отже, не має можливості ознайомитися з клопотанням і матеріалами, та належно підготуватися до розгляду клопотання в суді. У більшості випадків захисник повідомляється лише про час розгляду клопотання і вже безпосередньо перед судовим засіданням, хоча у випадку участі захисника по кримінальному провадженні необхідно вручати копію клопотання про обрання запобіжного заходу і йому.

- 11.2. порушення терміну надання копії клопотання та матеріалів, що обґрунтовують необхідність обрання запобіжного заходу

-

- 11.3. ненадання матеріалів та додатків до клопотання слідчого про обрання запобіжного заходу

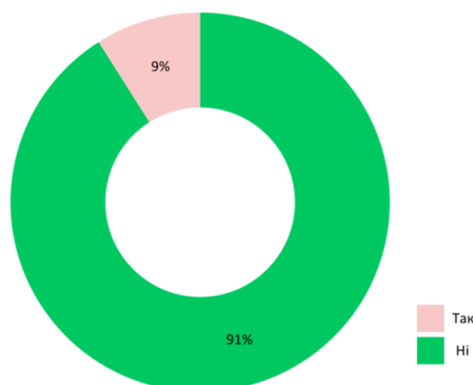

За результатами аналізу опитування **адвокатів Херсонської області**, не завжди дотримуються положення ч. 1 п.п.2, 3 ст. 194 КПК України при застосуванні слідчими суддями запобіжного заходу (порушуються ст.ст. 5, 6 Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод). Оскільки слідчий суддя враховує тільки наявність обґрунтованої підозри та тяжкість злочину (п.1 ч.1 ст.194 КПКУ). Пункти ж 2,3 вказаної норми щодо існування ризиків, передбачених ст.177 КПКУ та можливості застосувати інший, більш м'який запобіжний захід, у судових засіданнях прокурорами взагалі не обґрунтовуються. Вказуються лише формальні припущення, наприклад, «є підстави вважати, що Іванов І.І. буде переховуватись». Але ж, цією нормою на прокурора покладено обов'язок доводити обставини, передбачені пунктами 2 та 3 цієї статті, в іншому випадку слідчий суддя має право не обирати запобіжний захід.

Інститут слідчого судді дав змогу зміцнити корупційні відносини між судом та слідством. Продовжується практика, коли слідчий суддя оголошує після слухання справи рішення, яке було передано слідчим до суду на електронних носіях до початку засідання. Слідчі судді вже навіть не соромляться критикувати слідчих за помилки у набраних ними рішеннях у присутності адвоката.

12. Чи траплялися у Вашій практиці випадки ненадання можливості захиснику, залученому до проведення окремої процесуальної дії:

- 12.1. ознайомлення з матеріалами справи

Адвокати **Житомирського обласного центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги** зазначають, що широкого розповсюдження набула практика, коли слідчий після оголошення про підозру відразу повідомляє підозрюваному про завершення досудового розслідування та надає доступ до матеріалів досудового розслідування.

Таким чином, підозрюваному і його захиснику не надається час для ознайомлення з матеріалами провадження в порядку ст.221 КПК України і можливості подання клопотання про виконання будь-яких процесуальних дій, які на думку захисту необхідно провести.

Також, при розгляді на стадії судового розгляду кримінальної справи, сторона обвинувачення системно та постійно не надає суду копії матеріалів досудового слідства, які входять в перелік доказів та реєстр матеріалів досудового розслідування і на яких ґрунтується обвинувачення. Захисник, який вступив в справу тільки на стадії судового розгляду, не має змоги ознайомитись з вказаними матеріалами.

Відповідно допити обвинуваченого, потерпілих, свідків проходять без наявних як у захисту, так і у самого суду вказаних матеріалів, що позбавляє сторонам ставити запитання, а доручення таких матеріалів в кінці судового розгляду викликає необхідність повторного виклику та допиту ряду осіб.

Фактично за відсутності матеріалів кримінального провадження в матеріалах судової справи, сам суддя позбавлений можливості об'єктивно та всебічно розглядати справу, не кажучи вже за самого захисника та обвинуваченого (прокуратура мотивує таке становище забезпеченням безпристрасності судді тобто позбавлення суду мати в своєму розпорядженні в матеріалах справи докази – експертизи, огляди тощо).

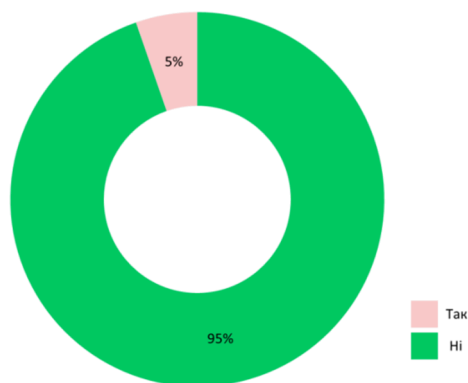
Твердження сторони обвинувачення про можливість ознайомитись з матеріалами кримінального провадження в самій прокуратурі є безпідставним, так як справа розглядається в суді, а не в прокуратурі, а та обставина, що обвинувачений знайомився з матеріалами слідства на стадії досудового розслідування, не має практичного значення для захисника, що тільки вступив у справу.

У іншому варіанті, коли захисник приймав участь на досудовому розслідуванні, справа доходить до того, що сторона обвинувачення не надаючи суду матеріалів справи, не надає разом з цим і документи, що підтверджують повноваження захисника, і захисник в суді вимушений їх видавати та надавати повторно, так як судді невідомо, хто ще знаходиться в залі засідання крім обвинуваченого і де документальне підтвердження повноважень захисника.

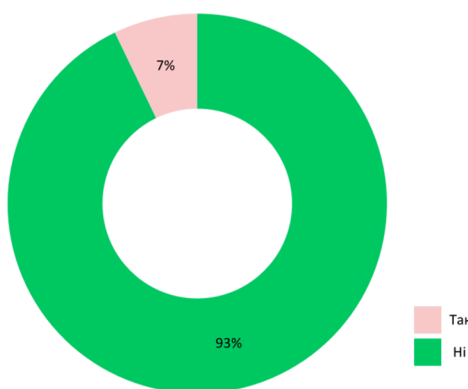
Таким чином стороною обвинувачення порушується ст. 317 КПК України, а судом порушуються вимоги ст. 315 КПК України.

Відповідно не виконуються ст. 42 та 45 КПК України стосовно прав як обвинуваченого, так і призначеного йому захисника на стадії судового розгляду.

- 12.2. побачення з підозрюваним

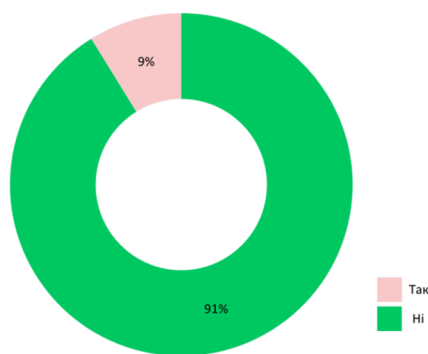

- 12.3. підготовки

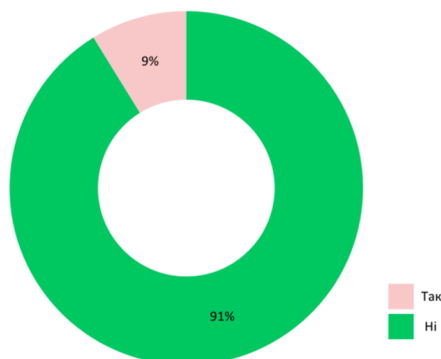
Адвокати з **Автономної Республіки Крим** зазначають, що неодноразово у вказані органами досудового розслідування час і місце процесуальна дія своєчасно не проводиться, призначається передчасно або у вихідні чи нічний час, перешкоджаючи можливості планування робочого графіка та підготовці до процесуальній дії.

13. Чи відомі Вам випадки застосування статті 53 КПК (проведення окремої процесуальної дії) без використання всіх можливостей для належного повідомлення про проведення окремої процесуальної дії адвоката, раніше залученого для здійснення захисту?

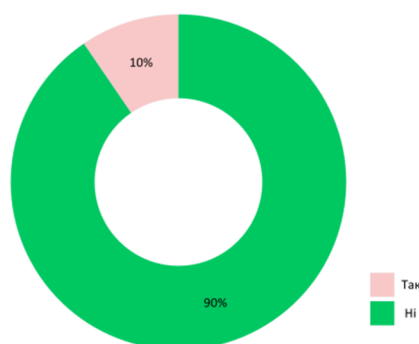
У м. Кисві протягом першого кварталу було зафіксовано декілька випадків зловживання правоохоронними органами статтею 53 щодо винесення постанови про призначення захисника для проведення окремої процесуальної дії. Зокрема такі постанови виносилися щодо осіб, у справі яких вже було призначено адвокатів, а подекуди навіть більше двох адвокатів на контрактній основі. Хоча для винесення такої постанови має бути принаймні дві підстави: по-перше, невідкладність процесуальної дії, по-друге – факт завчасного повідомлення захисника, який бере участь у справі. В той же час подекуди такі постанови виносяться для проведення такої процесуальної дії, як ознайомлення з матеріалами справи, яку не можна характеризувати як невідкладну. Це лише свідчення того, що захисники, які залучені обвинуваченим за договором, не попереджаються належно про необхідність прибуття на чергову процесуальну дію, що унеможливило їх вчасне прибуття.

14. Чи відомі Вам випадки задоволення слідчим клопотання затриманого, підозрюваного про залучення захисника за призначенням з порушенням розумних строків?

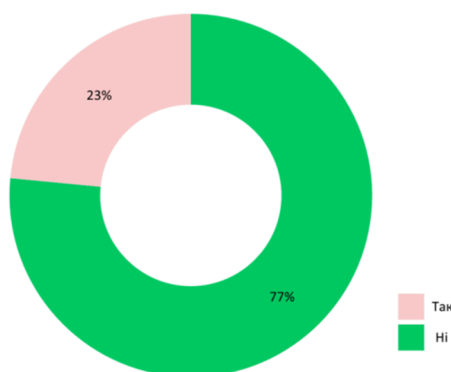
12.02.2013 відповідно до повідомлення слідчого СВ Богунського РВ УМВС України в Житомирській області Лутая Р.Ю. Житомирським ЦБВПД видано доручення для надання правової допомоги затриманому К. 12.02.2013 після побачення з адвокатом затриманий К. відмовився від участі захисника у кримінальному провадженні. 01.03.2013 до Житомирського ЦБВПД надійшла скарга слідчого на призначеного адвоката з проханням притягнути останнього до дисциплінарної відповідальності у зв'язку з тим, що вказаний адвокат наполягав на тому, що затриманий К. відмовився від захисника під тиском. 15.03.2012 до центру та прокурора м. Житомир звернувся батько затриманого К. зі скаргою на дії слідчого, яка полягає у тому, що його син звернувся з клопотанням до слідчого призначити йому адвоката у зв'язку з відсутністю коштів на оплату, а адвокат й досі не призначений. 21.03.2013 після направлення за належністю листа слідчому Лутая Р.Ю. останнім винесено постанову про доручення центру призначити захисника для здійснення захисту за призначенням.

15. Чи відомі Вам випадки проведення будь-яких процесуальних дій після подання клопотання затриманого, підозрюваного про призначення захисника за призначенням і до винесення відповідної постанови / постановлення ухвали?

Відповідно до положень ч. 2, ст.111 КПК повідомлення учасників кримінального провадження з приводу вчинення процесуальних дій здійснюється у випадку, якщо участь цих осіб у таких діях не є обов'язковою. Однак за результатами опитування **адвокатів Херсонської області** на практиці, жодний слідчий не повідомляє підозрюваних чи їх захисників про ті процесуальні дії, які він проводить за їх відсутності, чим грубо порушуються права сторони захисту на участь у проведенні процесуальних дій, відповідно до п. 9, ч. 3, ст. 42 КПК. Клопотання захисту щодо прийняття участі у всіх процесуальних діях ігноруються слідчими, які мотивують це тим, що вони проводили слідчі дії, а не процесуальні, хоча відбувалися саме процесуальні дії.

16. Чи відомі Вам випадки порушення розумних строків при плануванні слідчих дій (в контексті необхідності завчасного інформування адвоката)?

Під час опитування адвокатів з **Хмельницької та Тернопільської** областей більшістю з них було зазначено про те, що на практиці виникають проблеми із відсутністю чіткого визначення у Кримінальному процесуальному кодексі України поняття «Розумність строків», що призводить до зловживання строками кримінального провадження зі сторони органів розслідування.

У м. Севастополі адвокат С. був підданий тиску з метою змусити його взяти участь у слідчих діях у зручний для слідчого час через загрозу залучення до участі у справі іншого захисника на підставі ст. 53 КПК. Це змусило адвоката змінювати графік судових засідань в інших справах. Наведений приклад показує, що дискреційні повноваження, надані стороні обвинувачення ст. 53 КПК України, можуть бути використані слідчим з метою тиску на сторону захисту. Про тиск можна вести мову тоді, коли відповідні повноваження реалізуються не задля досягнення об'єктивної процесуальної мети, а для задоволення суб'єктивних інтересів сторони обвинувачення (прискорити завершення розслідування, створити незручності стороні захисту тощо).

У **Херсонській області** про проведення таких процесуальних дій з підозрюваним як допит, огляд, очна ставка, відкриття матеріалів кримінального провадження захисники повідомляються телефоном, як правило, за день до проведення. Також невчасно адвокати повідомляються про призначення експертизи, а про проведення допитів свідків не повідомляються взагалі. Більш того, до участі у допиті свідків адвокати (не дивлячись на заявлене у порядку ст. 42 КПК клопотання) не допускаються взагалі (це "обґрунтовується" тим, що допит, на думку слідчих, це не процесуальна дія, а слідча і тому захисник підозрюваного не має права бути присутнім на допиті іншого підозрюваного або свідка). Також мають місце затримки в проведенні процесуальних дій, пов'язані з доставкою підозрюваного конвоєм, тобто з

об'єктивних причин, а також перенос часу проведення процесуальної дії – обрання запобіжного заходу, через невизначеність такого часу судом внаслідок особливостей ведення судової справи щодо обрання запобіжного заходу – до трьох діб з моменту подання клопотання слідчим до суду.

Інше загальне обмеження прав сторони захисту полягає у тому, що захисник призначається тільки в останні дні досудового розслідування, коли будь-які докази неможливо надати, а захист обмежується оголошенням підозри, розкриттям матеріалів кримінального провадження та ознайомленням з матеріалами провадження, проведеного слідчим без участі захисника. Вказане не є завідомо порушенням права захисту, а наслідком тактики розслідування кримінальних справ за новим КПК, коли спочатку збираються всі можливі докази у справі, а підозра не оголошується до закінчення проведення всіх слідчих дій – допиту свідків, отримання висновків експертиз тощо.